

บทบาทการเป็นอาจารย์ศิลปะและศิลปินของ

รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่าม

ROLES IN ART INSTRUCTOR AND ARTIST OF SANYA WONG-ARAM

นายสกุล บางศรี *

Sakul Bangsri

อาจารย์ ดร.โสเมฉาย บุญญานันต์ **

Soamshine Boonyananta, Ph.D.

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบคิด ทักษะ การทำงานของรองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่ามในบทบาทของอาจารย์ด้านศิลปศึกษา และศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ในส่วนที่เชื่อมโยงกับการเรียนการสอนศิลปศึกษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและแบบสังเคราะห์ โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กรณีศึกษา ผู้ร่วมงานที่เป็นอาจารย์จำนวน 4 คน ลูกศิษย์จำนวน 8 คน และผู้ร่วมงานที่เป็นเพื่อนศิลปิน 3 คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการเป็นอาจารย์ศิลปศึกษาและศิลปินของรองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่าม

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการเป็นอาจารย์ศิลปะ มีระบบคิดในการสอนศิลปะ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติในการเรียนครั้งแรกเพื่อตรวจสอบความสามารถของผู้เรียน วิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างถูกต้อง ด้านทักษะในการสอนศิลปะมีความเมตตาและเห็นใจต่อผู้เรียน ด้านการทำงานในฐานะอาจารย์ศิลปศึกษา มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างเท่าเทียมกัน โดยการสอนเป็นรายบุคคลและวิจารณ์ผลงาน เพื่อให้ผู้เรียนนั้นสามารถเข้าใจในสิ่งที่ตนเองควรปฏิบัติและแก้ไขอย่างถูกต้อง บทบาทการเป็นศิลปิน มีระบบคิดการทำงาน โดยการร่างภาพต้นแบบเพื่อศึกษาน้ำหนัก แสงเงา ทำให้ผลงานออกมามีคุณภาพ ทักษะต่อศิลปะ เป็นความชื่นชอบในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะหลากหลายรูปแบบ โดยมีกระบวนการปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้ผลงานออกมาสมบูรณ์ การทำงานศิลปะมีขั้นตอนที่ต้องศึกษาข้อมูลเอกสารและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งผลงานศิลปะแต่ละประเภทต้องใช้ความสามารถหลายด้าน ผลงานศิลปะที่ผ่านกระบวนการดังกล่าวจึงได้รับการยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ

* นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: sakul.b@student.chula.ac.th

**อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: soamshine.b@chula.ac.th

ISSN1905-4491

Abstract

This qualitative research aimed to study the thinking systems, attitude, and work systems of Asst. Prof. Sanya Wong-Aram in the role of lecturer in art education and artists related with art education. The instruments used in this study were structured interviews, observation forms and synthesis instruments. The data was collected from the interviews, observation forms, case studies, four teachers, eight students and three artists. The data were collected to analyze the relationship between the role in art education and artists of Asst. Prof. Sanya Wong-Aram.

The research findings were as follows: His role of being a lecturer in art education has demonstrated his thinking system. He allowed students to do their work by themselves for the first time to check their artistic ability. He analyzed and reviewed student's work so that they can develop properly. His attitude in art education is that of compassion and sympathy for students. As a lecturer, his purpose was to provide one-on-one teaching with a student so that students can reflect on themselves with the assistance of effective feedback. In the role of an artist, he worked systematically by sketching a draft to study the shadow of light to produce good work. His attitude toward art is that of passion to create artwork perfectly. His artwork required in-depth information that required preliminary research. Each of his works of art required advanced capabilities which are recognized nationally and internationally.

คำสำคัญ: บทบาทอาจารย์ศิลปะ/บทบาทศิลปิน/สัญญา วงศ์อร่าม

KEYWORDS: ROLE/ART INSTRUCTOR/ARTIST/SANYA WONG-ARAM

บทนำ

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาถือเป็นการศึกษาระดับสูง ที่มุ่งพัฒนาคนเพื่อเข้าสู่วิชาชีพต่าง ๆ และเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ รวมทั้งมุ่งเน้นที่จะพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2518) การให้การศึกษาแก่เด็กหรือผู้เรียนนั้นคือการเตรียมตัวให้เขาสามารถไปทำงานในอนาคตเพราะโลกในยุคใหม่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมอและเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงต้องพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและร่วมมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมและโลกไปพร้อมกัน สังคมไทยมีการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นในสังคมจึงมีความจำเป็นที่เราต้องส่งเสริมคนให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการไปในอนาคต คิดไปจนถึงจุดที่ไม่รู้เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ให้แก่โลก (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2557)

คุณสมบัติของผู้สอนในสถาบันอุดมศึกษา เป็นตัวแปรปัจจัยนำเข้าที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสอนในระดับอุดมศึกษา ผู้สอนต้องมีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ที่สอน และเนื้อหาในการสอนเป็นอย่างดี อีกทั้งต้องมีศรัทธาต่อการสอน ดังนั้นผู้สอนครูศิลปะจึงเป็นตัวแปรหนึ่งที่สำคัญในการผลิตครูศิลปะที่มีคุณภาพ (รุ่งรังสี วิบูลชัย, 2544) องค์ประกอบที่ควรพิจารณาในการเรียนการสอนคือ ผู้เรียน ผู้สอน อุปกรณ์ สิ่งแวดล้อม และเงื่อนไขอื่น ๆ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530)

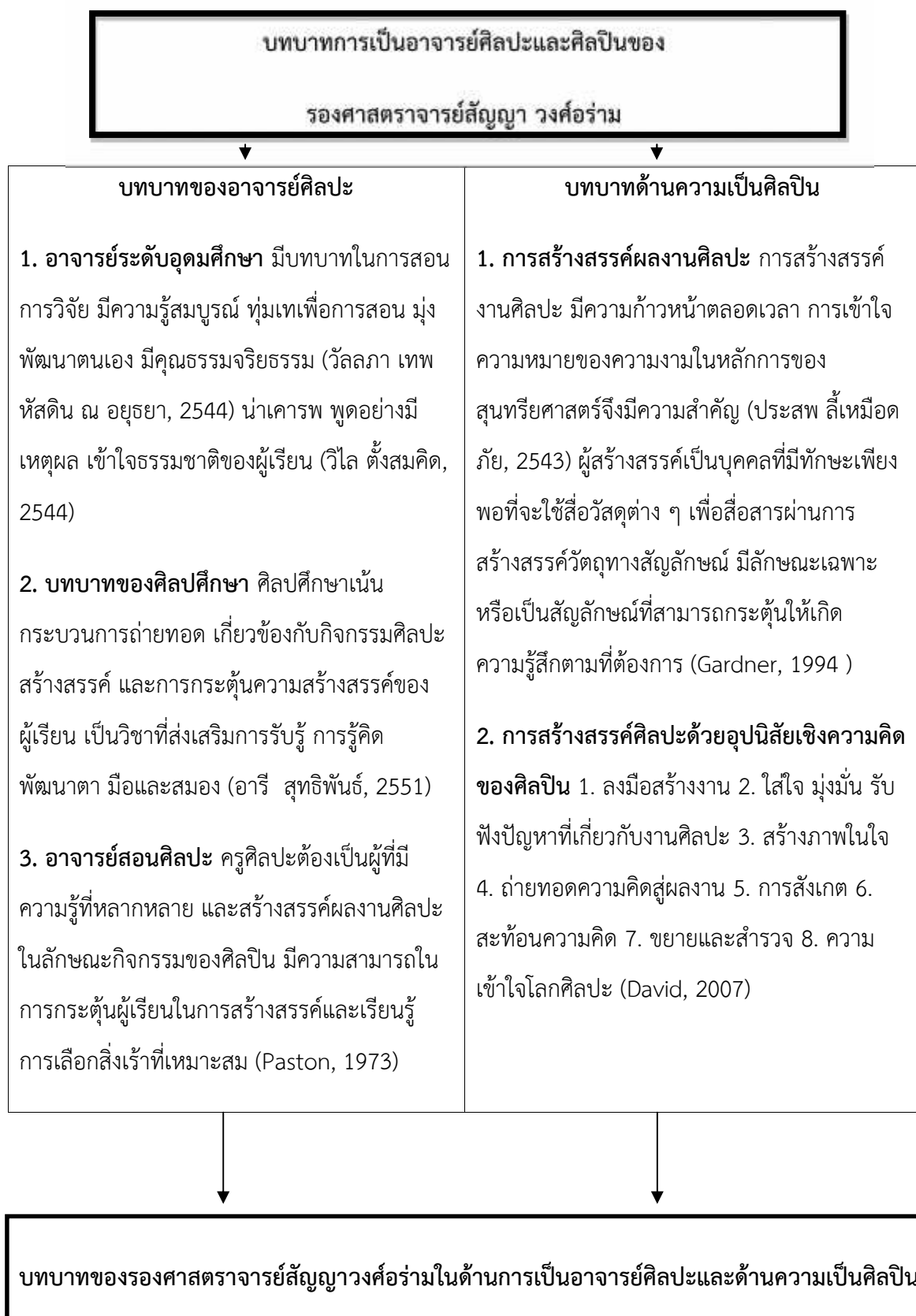
ครูศิลปะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ที่หลากหลาย และสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในลักษณะกิจกรรมของศิลปินด้วย โดยครูศิลปะต้องเห็นคุณค่าในตนเอง แสดงพฤติกรรมอย่างมีความหมายและเป็นไปตามธรรมชาติ มีความสามารถในการกระตุ้นผู้เรียนในการสร้างสรรค์และเรียนรู้ เข้าใจและเห็นใจผู้เรียนในด้านของความพยายาม ความพอใจ ความล้มเหลวและความสำเร็จ ซึ่งมีผลต่อการเลือกสิ่งเร้าที่เหมาะสม (Paston, 1973) เลิศ อานันท์นะ (2535) กล่าวถึงลักษณะของครูศิลปะที่ดีว่า ควรมีอารมณ์ขันเป็นครั้งคราวเพื่อให้บรรยากาศในห้องเรียนมีชีวิตชีวา ควรแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีโลกทัศน์ที่ดีต่อบุคคล ศิลปศึกษามีส่วนสำคัญที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมหลายอย่าง เช่น จิตรกรรม สถาปัตยกรรม เครื่องแต่งกาย และวรรณคดี เป็นต้น ศิลปศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญต่อประเทศชาติ ที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สังคม (Bate, 2000) ซึ่งการศึกษานั้นเป็นเครื่องมือของสังคมสำหรับถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นหน้าที่สำคัญของระบบศึกษาที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่อนุชน (ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์, 2549)

รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่ามเป็นอาจารย์ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่มีเอกลักษณ์ กล่าวคือ รองศาสตราจารย์สัญญานั้นได้เตรียมสื่อการสอนที่มีความหลากหลายและวิธีการสอนที่ลงมือปฏิบัติเป็นแบบอย่าง คลุกคลีกับผู้เรียนเพื่อหาแนวทางพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ผู้เรียนจึงมีความรู้ที่สามารถนำไปต่อยอดได้ ทั้งยังประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและการวางตัวอย่างเหมาะสมต่อผู้เรียน

รองศาสตราจารย์สัญญามีบทบาทของการเป็นทั้งอาจารย์และศิลปินที่ได้รับการยอมรับในวงการศิลปะในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ในด้านการสอนศิลปะรองศาสตราจารย์สัญญาเป็นผู้บุกเบิกด้านการสอนภาพพิมพ์สำหรับครูและศิลปะไทยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ที่สอนเข้าใจเนื้อหาและวิธีปฏิบัติอย่างลึกซึ้งจนได้รับการต่ออายุราชการและได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์ประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2 สมัย ด้านบทบาทการเป็นศิลปิน ได้รับรางวัลศิลปกรรมแห่งชาติ ซึ่งเป็นเวทีการประกวดอันดับหนึ่งของประเทศ และเป็นศิลปินไทยคนแรกที่ได้รับทุนการศึกษาจากรัฐบาลฮอลแลนด์เพื่อเรียนต่อด้านภาพพิมพ์ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม และรัฐบาลฮอลแลนด์ได้สะสมผลงานศิลปะของรองศาสตราจารย์สัญญาให้เป็นสมบัติของประเทศ ทั้งยังเป็นศิลปินที่มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านการวาดภาพศิลปะไทย ภาพพิมพ์ และการปั้น (Mix Magazine, 2553) การปั้นครุฑนับเป็นความเชี่ยวชาญที่โดดเด่นในระดับชาติ โดยมีผลงานติดตั้งในสถานที่สำคัญของประเทศหลายแห่ง (สัญญา วงศ์อร่าม, 2551)

จากความสำคัญของบทบาทศิลปินที่มีต่อบทบาทการเป็นครูศิลปะดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการเป็นอาจารย์ศิลปศึกษาและศิลปินของรองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่าม เพื่อเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน (DBAE) และเป็นแบบอย่างในการนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนนิสิตศิลปศึกษาที่จะทำหน้าที่ครูศิลปะต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาระบบคิด ทักษะคิด การทำงานของสัญญา วงศ์อร่ามในบทบาทของอาจารย์ด้านศิลปะ และศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ในส่วนที่เชื่อมโยงกับการเรียนการสอนศิลปศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทการเป็นอาจารย์ศิลปะและศิลปินของ รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่าม เป็นการวิจัยเฉพาะกรณีบุคคล โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเจาะลึกกับสาระของกรณีศึกษา โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำราเอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนศิลปศึกษา บทบาทของอาจารย์ด้านศิลปะ ศิลปินและการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา
2. การเลือกกรณีศึกษาและประชากรที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย
 - 2.1 กรณีศึกษา คือ รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่าม ผู้เป็นอาจารย์ที่มีบทบาททั้งความเป็นครูและศิลปิน
 - 2.2 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา ได้แก่ ผู้ร่วมงานที่เป็นอาจารย์ ผู้เรียนและเพื่อนศิลปิน
3. การสร้างเครื่องมือวิจัย ซึ่งผ่านการตรวจสอบและให้คำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง ได้แก่
 - 3.1 แบบสัมภาษณ์สำหรับกรณีศึกษา
 - 3.2 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา
 - 3.3 แบบบันทึกข้อมูลผลงานศิลปะของกรณีศึกษา
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การสรุปการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์กรณีศึกษา โดยกำหนดข้อความจากกรอบการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ
ตอนที่ 1 การศึกษาประวัติชีวิต
 - 1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว
 - 1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา
 - 1.3 ข้อคิดและปรัชญาในการดำเนินชีวิต
- ตอนที่ 2 บทบาทของอาจารย์ด้านศิลปะ
 - 2.1 หน้าที่และความรับผิดชอบตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย
 - 2.2 ประสบการณ์และข้อคิดเห็นในการเป็นอาจารย์ด้านศิลปศึกษา

2.3 ประสพการณ์และข้อคิดเห็นต่อการเรียนการสอนศิลปะ

2.4 เกียรติประวัติ และผลงานวิชาชีพครู

ตอนที่ 3 บทบาทด้านความเป็นศิลปิน

3.1 แนวคิด แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

3.2 กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

3.3 ประสพการณ์และข้อคิดเห็นต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

3.4 เกียรติประวัติ และผลงานการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

2. แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เกี่ยวข้องกับการนิเทศศึกษา ใช้กรอบการวิจัยเดียวกัน แต่เปลี่ยนคำถามให้เหมาะสมกับการสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุดดังนี้

แบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับครูศิลปิน

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศศึกษาในบทบาทของอาจารย์ แบ่งเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นต่อสัญญา วงศ์อร่าม ในบทบาทอาจารย์

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นต่อสัญญา วงศ์อร่าม ในบทบาทศิลปิน

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศศึกษาในบทบาทของศิลปิน แบ่งเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นต่อสัญญา วงศ์อร่าม ในบทบาทอาจารย์

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นต่อสัญญา วงศ์อร่าม ในบทบาทศิลปิน

3. แบบบันทึกข้อมูลผลงานของสัญญา วงศ์อร่าม การรวบรวมข้อมูลผลงานได้แก่ ชื่อ ผลงาน ปีที่สร้างผลงาน เทคนิค แนวความคิด และแรงบันดาลใจในการสร้างผลงาน ทั้งจากสัญญา วงศ์อร่าม และจากข้อมูลที่ได้นบันทึกไว้แล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ
2. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. เก็บข้อมูลกับกรณีศึกษา ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศศึกษา โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสังเคราะห์
6. การสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ การศึกษาข้อมูลเอกสาร และผลงานของสัญญา วงศ์อร่าม

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ 1. การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลเดียวกันจากแหล่งที่มา เวลา และสถานที่ที่แตกต่างกัน 2. ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) จากเอกสารโดยแบ่งข้อมูลออกเป็นชนิด(Categories) เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ และคำนึงถึงบริบทของเอกสาร วิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏ แล้วจึงสรุปใจความสำคัญและ 3. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) ผู้วิจัยตีความจากข้อมูลที่รวบรวมมาได้ โดยวิเคราะห์แบบใช้แนวคิดทฤษฎี หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากหลายๆเหตุการณ์ สร้างข้อสรุป และนำเสนอข้อมูลด้วยการบรรยาย

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและแบบบันทึกผลงานศิลปะ เพื่อศึกษาประวัติ ความคิดเห็นโดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มได้แก่ กรณีศึกษา, ผู้ร่วมงานที่เป็นอาจารย์, ลูกศิษย์และผู้ร่วมงานที่เป็นเพื่อน ศิลปิน ใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลประวัติชีวิต บทบาทของอาจารย์ศิลปศึกษา และบทบาทของศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เมื่อเก็บข้อมูลสมบูรณ์จึงได้นำมาวิเคราะห์ดังนี้

1. ประวัติชีวิต

1.1 ครอบครัว

รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่าม เกิดในครอบครัวที่มียาและพ่อปั้นตัวสัตว์ขาย ตนเองจึงได้ปั้นสัตว์ และคลุกคลีกับศิลปะตั้งแต่ยังเด็ก อีกทั้งยังเป็นเด็กที่ชอบการขีดเขียน รักในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ จึงได้วาดรูปเรื่อยมา ต่อมารองศาสตราจารย์สัญญาได้มาอยู่กับป้าเพื่อเรียนหนังสือและป้าเห็นว่ารองศาสตราจารย์สัญญาให้ความสนใจในการวาดรูปเป็นอย่างมาก จึงได้นำไปฝากไว้กับช่างที่เคยเขียนวัดพระแก้ว ชื่อนายหล่อ เพื่อศึกษาศิลปะ จากนั้นรองศาสตราจารย์สัญญาจึงได้เป็นลูกมือของนายช่างและเรียนรู้ศิลปะตั้งแต่นั้นมา ในขณะที่ศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นช่วงเวลาที่มึนงงเครียดนาม ชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก รองศาสตราจารย์สัญญาจึงได้วาดภาพขายแก่ชาวต่างชาติ โดยอาศัยฝากร้านของป้าขาย เมื่อจบการศึกษาได้ปั้นครุฑที่ใหญ่ที่สุดในประเทศร่วมกับเพื่อน ๆ และได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะออกมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

1.2 การศึกษา

รองศาสตราจารย์สัญญาเข้าเรียนในโรงเรียนวัดมหารพเป็นทีแรก ต่อมาจึงเข้าเรียนที่โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์ประสานมิตรเป็นรุ่นแรก ได้วาดรูปจนเพื่อน ๆ เห็นว่ามีความสามารถพิเศษ และได้ช่วยเหลือเพื่อน ๆ ในการวาดรูป ซึ่งก่อนจบการศึกษา ม.6 รองศาสตราจารย์สัญญาได้รับมอบหมายให้เขียนบทความเกี่ยวกับลายไทยลงหนังสือสาธิตนุสรณ์ เพราะมีความสามารถที่เห็นได้ชัดเจน

หลังจากนั้นจึงได้เข้าเรียนที่โรงเรียนศิลปศึกษา(วิทยาลัยช่างศิลป์ในปัจจุบัน) ได้เล่าเรียนศิลปะอย่างเข้มข้น เป็นที่ชื่นชมแก่เพื่อน ๆ และรุ่นพี่เรื่องความสามารถในการวาดเส้นที่ไม่เป็นรองใคร เมื่อได้เรียนศิลปะ รองศาสตราจารย์สัญญาได้พบกับครูผู้เป็นต้นแบบให้แก่เขา ครูที่เอาใจใส่ในผู้เรียนทุกคนและคอยชี้แนะเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้มากที่สุดคืออาจารย์นิพนธ์ ผลิตะโกมล รองศาสตราจารย์สัญญาประทับใจกับรูปแบบการเรียนการสอนที่มีความจริงใจ เข้าใจและเข้าถึงผู้เรียน จึงได้นำสิ่งที่ครูได้สอนและประพุดนั้นมาปฏิบัติตามในชีวิตการทำงานด้านความเป็นครูศิลปะสืบมา

ระดับอุดมศึกษา รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์ร่วมได้เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ ทั้งยังได้ศึกษาศิลปะกับศาสตราจารย์เกียรติคุณชูลุด นิยมเสมอ(ศิลปินแห่งชาติ) โดยอาจารย์ชูลุดได้แนะนำให้รองศาสตราจารย์สัญญาเข้าเรียนในสาขาวิชาภาพพิมพ์ เป็นการศึกษาวิชาภาพพิมพ์ที่เปิดเป็นรุ่นแรกของประเทศ แม้ตัวรองศาสตราจารย์สัญญาเองจะยังไม่ชอบวิชาภาพพิมพ์ เพราะไม่เข้าใจว่าเรียนไปเพื่ออะไร แต่อาจารย์ชูลุดได้ให้กำลังใจในการเรียนจนสามารถสำเร็จการศึกษา เมื่อจบการศึกษา รองศาสตราจารย์สัญญาได้เข้ารับราชการครูที่ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นระยะเวลาหนึ่ง จากนั้นจึงได้รับทุนจากกระทรวงศึกษาและวิทยาศาสตร์จากประเทศฮอลแลนด์ ไปศึกษาสาขาวิชาภาพพิมพ์ที่ร็อตเทอรัม อะคาเดมี่ เมืองอัมสเตอร์ดัม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เมื่อสำเร็จการศึกษาจากประเทศฮอลแลนด์จึงได้กลับมาเป็นอาจารย์สอนศิลปะที่ภาควิชาศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจนถึงปัจจุบัน

1.3 ปรัชญาในการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหา และการทำงาน

รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์ร่วม เป็นครูที่มีความเมตตาต่อผู้เรียนและเพื่อนร่วมงานเป็นอย่างมาก ด้วยลักษณะประจำตัวที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น รองศาสตราจารย์สัญญาจึงเป็นที่รักแก่ผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน รองศาสตราจารย์สัญญา มีความขยันหมั่นเพียรในการสอนและการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ โดยแบ่งเวลาการทำงานอย่างชัดเจน โดยในเวลาราชการรองศาสตราจารย์สัญญาได้ทุ่มเทในการสอนแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก โดยจะสังเกตผู้เรียนเป็นรายบุคคลและช่วยเหลือผู้เรียนในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจเพื่อให้ได้รับความรู้อย่างถูกต้อง ช่วยแก้ไขปัญหาคำแนะนำและลงมือทำให้อุให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเนื้อหาที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

เมื่อผลงานของผู้เรียนเสร็จแล้วจะมีการวิจารณ์ผลงานของผู้เรียนแต่ละคนเพื่อนำชิ้นงานนั้นๆไปปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังให้ผู้เรียนได้ฝึกวิจารณ์ผลงานของตนเองและเพื่อน เพื่อที่จะสามารถวิจารณ์ผลงานลักษณะต่างๆได้ในอนาคต ทั้งยังมีการเตรียมสื่อการสอนไว้อย่างพร้อมเพรียงเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานจริง เมื่อมีเวลาว่างจากการสอนจึงสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ได้แก่ การวาดภาพลายไทย การทำภาพพิมพ์และประติมากรรม เป็นต้น

รองศาสตราจารย์สัญญา มีความตั้งใจต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะและนำประสบการณ์ ความชำนาญในการปฏิบัติงานมาใช้สอนศิลปะ เพราะการสอนศิลปะที่ดีไม่ควรมาจากตำราเพียงอย่างเดียว ต้องมีการลงมือทำ หาข้อเท็จจริงขณะปฏิบัติงานพบเจอปัญหาและแก้ไข เมื่อสะสมประสบการณ์จากการทำงานจึง

ได้นำความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในการสอน มีตัวอย่างผลงานที่ลงมือทำเพื่อชักนำเข้าสู่บทเรียนจึงเข้าถึงเนื้อหาและสามารถอธิบายได้อย่างเข้าใจ ทำให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธาในตัวผู้สอนเพราะเป็นผู้ที่มีความรู้จริงและลงมือปฏิบัติจริง สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี การเรียนการสอนจึงเป็นไปอย่างราบรื่น ผู้สอนสามารถเข้าใจปัญหาที่จะเกิดแก่ผู้เรียนได้และผู้เรียนมีความเชื่อถือในตัวผู้สอน

2. บทบาทของอาจารย์ด้านศิลปศึกษา

2.1 หน้าที่และความรับผิดชอบตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์ร่วมได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ที่ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจากทางภาควิชาศิลปศึกษาต้องการบุคลากรผู้ที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะและสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถเหล่านั้นแก่ผู้เรียนได้ รองศาสตราจารย์สัญญาจึงได้รับเลือกเพราะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางศิลปะหลายด้าน เมื่อรับราชการได้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์ 3 ปี จึงได้ลาเพื่อรับทุนเรียนต่อที่ประเทศฮอลแลนด์ในสาขาวิชาภาพพิมพ์

หลังจากจบการศึกษาที่ฮอลแลนด์ได้กลับมารับราชการต่อที่ภาควิชาศิลปศึกษาและได้สอนวิชาภาพพิมพ์ ประวัติศาสตร์ และลายไทย โดยรองศาสตราจารย์สัญญามีความทุ่มเทในการสอนเป็นอย่างมากเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้รองศาสตราจารย์สัญญายังได้เป็นคณะกรรมการผู้คัดเลือกผลงานประติมากรรมเพื่อติดตั้งภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2 ประสบการณ์และข้อคิดเห็นในการเป็นอาจารย์ด้านศิลปศึกษา

ความเป็นครูของรองศาสตราจารย์สัญญานั้นได้รับอิทธิพลจากอาจารย์ที่เคยสอนรองศาสตราจารย์สัญญาและได้นำความประทับใจในตัวอาจารย์ที่มีความเมตตา เอาใจใส่และดูแลผู้เรียนทุกคนมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแบบอย่างถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนอันได้แก่ อาจารย์นิพนธ์ พลิตะโกมลและศาสตราจารย์เกียรติคุณ ชลูด นิยมเสมอ เป็นต้น จึงเป็นแรงบันดาลใจให้รองศาสตราจารย์สัญญาเป็นครูที่มีความเมตตา เอาใจใส่ผู้เรียนและตั้งใจที่จะถ่ายทอดความรู้ ทั้งยังประพฤติตนเป็นแบบอย่างอันดีในวิชาชีพครู เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนที่ได้พบได้เรียนนั้นได้นำไปประพฤติ ปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพต่อไป

เมื่อผู้เรียนประสบปัญหาในการทำงาน ทั้งทางวิธีการและเวลาการทำงาน รองศาสตราจารย์สัญญาจะเป็นผู้ที่พยายามหาทางแก้ไขร่วมกับผู้เรียน เพื่อให้ได้มาซึ่งทางออกที่มีความพอใจทั้งสองฝ่าย เช่น การเลื่อนส่ง เพราะมีเหตุจำเป็น การส่งงานล่าช้าและความไม่เข้าใจในวิธีการทำ เป็นต้น ความเป็นครูที่พยายามช่วยเหลือผู้เรียนทุกคนของรองศาสตราจารย์สัญญาจึงเป็นภาพลักษณ์ที่ผู้ร่วมงานและผู้เรียนได้พบเห็น และเคารพในความเมตตา ความอ่อนน้อมถ่อมตนและมีน้ำใจของรองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์ร่วม

2.3 ประสบการณ์และข้อคิดเห็นต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษา

รองศาสตราจารย์สัญญาเป็นผู้ที่สอนด้วยความรู้ที่ค้นคว้าจากตำราและประสบการณ์ที่ได้สร้างสรรค์ผลศิลปะมาเป็นเวลานาน มีวิธีการสอนที่เป็นเอกลักษณ์ คือ มีความเมตตา ความใส่ใจต่อผู้เรียนทุกคน เห็นได้จากปฏิสัมพันธ์ภายในห้องเรียน ที่ผู้เรียนมีความสนิทสนมกับอาจารย์ผู้สอนเพราะรองศาสตราจารย์สัญญามี

ความต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด โดยไม่สร้างแรงกดดันต่อผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนนั้นได้แสดงศักยภาพที่มีออกมา

รองศาสตราจารย์สัญญาบัตรสอนผู้เรียนทุกคนให้มีความรู้ความสามารถอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาไปพร้อม ๆ กัน เมื่อไม่เข้าใจในเนื้อหาที่สอน ผู้เรียนสามารถสอบถามเพื่อให้อาจารย์ชี้แจงรายละเอียดเพิ่มเติมได้ ซึ่งรองศาสตราจารย์สัญญาบัตรจะคอยสังเกตลักษณะการทำงานของผู้เรียนแต่ละบุคคล จากนั้นจึงเข้าไปแนะนำวิธีการสร้างสรรค์ผลงานอย่างถูกต้อง เป็นอาจารย์ที่ผู้เรียนสามารถเข้าไปสอบถามได้ตลอดเวลา

นอกจากภาระงานในมหาวิทยาลัยแล้ว รองศาสตราจารย์สัญญาบัตรได้รับการรับเชิญเป็นวิทยากรพิเศษ ผู้ให้ความรู้เรื่องศิลปะไทย ภาพพิมพ์และประติมากรรมครุฑพระราชนิพนธ์ เนื่องจากรองศาสตราจารย์สัญญาบัตรเป็นมีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ศิลปะเป็นอย่างมากและมีประสบการณ์ทำงานมานาน ทำให้มีความรู้ที่ลึกซึ้งสามารถอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้

2.4 เกียรติประวัติ และผลงานวิชาชีพครู

ในด้านการสอนรองศาสตราจารย์สัญญาบัตร วงศ์อร่ามเป็นผู้บุกเบิกด้านการสอนภาพพิมพ์สำหรับครูและศิลปะไทยในภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความเชี่ยวชาญในวิชาประติมากรรม ภาพพิมพ์และลายไทย ทั้งยังค้นคว้าหาวิธีการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อนำมาถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จนได้รับการต่ออายุราชการถึง 2 ครั้ง

ด้วยรองศาสตราจารย์สัญญาบัตรเป็นบุคลากรที่มีคุณค่าต่อภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ นอกจากนี้รองศาสตราจารย์สัญญาบัตรยังได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์พิเศษแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถึง 2 สมัย ด้วยเป็นผู้ที่มีความสามารถในวิชาศิลปะหลากหลายแขนงและเข้าใจในวิชาศิลปะอย่างลึกซึ้ง สามารถถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง ทั้งยังตั้งตนอยู่ในความประพฤติปฏิบัติที่สามารถเป็นแบบอย่างของครูที่ดีแก่ผู้เรียนได้

3.บทบาทของศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

3.1 แนวคิด แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของรองศาสตราจารย์สัญญาบัตร วงศ์อร่ามมีหลากหลายรูปแบบ เป็นศิลปินที่มีความสามารถในการทำจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ได้ ทำให้ผลงานที่ออกมามีความน่าสนใจ ในหลายๆผลงานมีการผสมผสานรูปแบบวิธีสร้างสรรค์ทำให้เกิดเรื่องราวใหม่ รูปร่างใหม่ เช่น การนำลายไทยผสมเข้ากับภาพพิมพ์ เป็นต้น โดยแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานนั้น มักจะเป็นเหตุการณ์สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวของรองศาสตราจารย์สัญญาบัตรเป็นหลัก เนื่องจากเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถรับรู้และเข้าถึงได้ เป็นลักษณะของอารมณ์ความรู้สึกเข้ามาปะทะทำให้เกิดความประทับใจหรือสะท้อนอารมณ์ เช่น เรื่อง สภาพสังคม เป็นต้น

การก้าวเข้าสู่วงการด้านภาพพิมพ์ของรองศาสตราจารย์สัญญาบัตร วงศ์อร่าม นั้น เริ่มตั้งแต่การที่รองศาสตราจารย์สัญญาบัตรสอบได้คะแนนสูงทั้งด้านประติมากรรมและภาพพิมพ์ ศาสตราจารย์เกียรติคุณชูลัด นิมเสมอ จึงเห็นแววและให้รองศาสตราจารย์สัญญาบัตรเรียนด้านภาพพิมพ์ ทำให้อาจารย์ได้เริ่มสร้างชื่อเสียงทางด้าน

ภาพพิมพ์ในขณะที่เป็นนักศึกษาโดยได้รับรางวัลเหรียญเงินจากผลงานภาพพิมพ์แกะไม้ชื่อ “โลกใหม่” จากงานศิลปกรรมแห่งชาติ ทั้งนี้การปั้นครุฑยังเป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่มีความโดดเด่น กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการปั้นครุฑพระราชนาและเป็นผู้คนแนวหน้าของประเทศที่มีความรู้เกี่ยวกับครุฑเป็นอย่างมาก

3.2 กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

ก่อนการลงมือสร้างลงมือสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทุกครั้ง รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์ร่วมจะร่างภาพต้นแบบเพื่อศึกษาการจัดองค์ประกอบ และน้ำหนัก แสงเงา การร่างต้นแบบจะทำให้การทำงานมีความง่ายมากขึ้นมากขึ้น เพราะศิลปินได้มองเห็นภาพรวมในสิ่งที่จะลงมือทำ และขั้นตอนการทำงานจะแตกต่างกันออกไปตามสื่อที่ใช้ เช่นการทำจิตรกรรม ที่รองศาสตราจารย์สัญญาจะร่างแบบขนาดเล็กแล้วนำมาขยายให้มีขนาดที่ต้องการ จึงลงมือวาดและลงสี ในด้านประติมากรรมจะมีทั้งการร่างต้นแบบด้วยรูปวาดและการปั้นต้นแบบขนาดเล็ก เพื่อไว้ใช้มองภาพรวมของผลงานที่ออกมา แล้วจึงนำต้นแบบนั้นมาขยายเป็นผลงานชิ้นใหญ่อีกครั้ง

นอกจากทำแบบร่างแล้วรองศาสตราจารย์สัญญายังมีการค้นคว้าเอกสารตำรามากมาย เพื่อหาข้อมูลนำมาสนับสนุนผลงาน ทำให้ผลงานมีความหมาย มีความเป็นมาที่สามารถพิสูจน์ได้ การสร้างสัญลักษณ์เพื่อตอบสนองเนื้อหาที่ต้องการสื่อสาร จากกระบวนการดังกล่าวผลงานจึงมีคุณภาพและน่าเชื่อถือในสายตาของนักสะสมผลงานศิลปะ

3.3 ประสบการณ์และข้อคิดเห็นต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์ร่วมมีประสบการณ์การทำงานศิลปะมาหลายทศวรรษ จึงมีความชำนาญเฉพาะทางในเรื่องศิลปะทุกแขนง เมื่อต้องการที่จะลงมือสร้างสรรค์สิ่งใดทำให้รองศาสตราจารย์สัญญาสามารถทำได้อย่างมีรายละเอียด เพราะเข้าใจในตัววิธีการ เช่น ภาพลายไทยที่จะแสดงเอกลักษณ์ประจำชาติและความอ่อนช้อย ภาพพิมพ์ที่แสดงชั้นเชิงของขั้นตอนการทำและผลงานประติมากรรมครุฑพระราชนาที่แสดงความงดงาม แข็งแรง มีสง่าราศี

การจะลงมือสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้นั้น ศิลปินต้องมีความเข้าใจในวิธีการทำอย่างละเอียดลึกซึ้ง รองศาสตราจารย์สัญญาจึงเป็นผู้ที่แตกฉานในความรู้เกี่ยวกับศิลปะ ทั้งนี้ยังได้ทดลองทำผลงานศิลปะที่มีการผสมผสานวิธีการเข้าด้วยกันเพื่อหาวิธีการใหม่ๆมาใช้งาน จากนั้นจึงนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการสอนผู้เรียน การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจึงเป็นไปในเชิงสุนทรีย์และหาข้อความรู้ใหม่ ๆ ในการคิดค้นวิธีการสร้างสรรค์ให้ผลงานสำเร็จออกมาอย่างสมบูรณ์

3.4 เกียรติประวัติ และผลงานการสร้างสรรค์ศิลปะ

ในเส้นทางการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์ร่วมได้รับรางวัลตั้งแต่อายุในระดับอุดมศึกษา โดยส่งผลงานเข้าประกวดศิลปกรรมแห่งชาติและได้รับรางวัลรองชนะเลิศเหรียญเงิน ทำให้รองศาสตราจารย์สัญญาทำงานศิลปะอย่างจริงจัง จากนั้นได้แสดงผลงานศิลปะทั้งในประเทศและต่างประเทศ

นอกจากนี้การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะยังได้รับการชื่นชมจากชาวต่างชาติ จึงได้ยื่นผลงานศิลปะเพื่อขอรับทุนการศึกษา ซึ่งทำให้องคศาสตราจารย์สัญญาได้รับทุนการศึกษาไปเรียนต่อวิชาภาพพิมพ์ที่ประเทศฮอลแลนด์อีกด้วย

อภิปรายผล

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการเป็นอาจารย์ศิลปศึกษาและศิลปินของสัญญา วงศ์ร่วมมีความสอดคล้องกันในลักษณะบูรณาการ โดยใช้ความรู้ความสามารถจากประสบการณ์การทำงานที่ได้สะสมมาเป็นเวลานานจากการลงมือทำและแก้ไขปัญหา สู่การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. บทบาทของอาจารย์ศิลปะ

รองศาสตราจารย์สัญญาเป็นผู้ที่สอนด้วยความรู้ที่ค้นคว้าจากตำราและประสบการณ์ที่ได้สร้างสรรค์ผลศิลปะมาเป็นเวลานาน มีวิธีการสอนที่เป็นเอกลักษณ์ คือ มีความเมตตา ความใส่ใจต่อผู้เรียนทุกคน เห็นได้จากปฏิสัมพันธ์ภายในห้องเรียน ที่ผู้เรียนมีความสนิทสนมกับอาจารย์ผู้สอนเพราะรองศาสตราจารย์สัญญามีความต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด โดยไม่สร้างแรงกดดันต่อผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนนั้นได้แสดงศักยภาพที่มีออกมา มีบทบาทการสอนในระดับปริญญาตรีที่มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาที่สอนและเข้าใจในปัญหาที่จะสามารถเกิดขึ้นได้ มีความมุ่งมั่นทุ่มเทที่จะถ่ายทอดความรู้ ให้ผู้เรียนได้เข้าใจอย่างละเอียด และไม่มี ความกดดันในการทำงาน สร้างเสียงหัวเราะพูดคุยสอดแทรกสร้างบรรยากาศ เป็นครูที่มีความเมตตาเอาใจใส่ผู้เรียนและตั้งใจที่จะถ่ายทอดความรู้ ทั้งยังประพฤติตนเป็นแบบอย่างอันดีในวิชาชีพครู

ดังที่ รุ่งรังสี วิบูลชัย, (2544) กล่าวว่าผู้สอนต้องมีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ที่สอน และเนื้อหาในการสอนเป็นอย่างดี อีกทั้งต้องมีศรัทธาต่อการสอน ดังนั้นผู้สอนครูศิลปะจึงเป็นตัวแปรหนึ่งที่สำคัญในการผลิตครูศิลปะที่มีคุณภาพ ซึ่งรองศาสตราจารย์สัญญาได้สอนในแนวความคิดของการจัดการเรียนการสอนศิลปะแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน(DBAE : Discipline-Based Art Education) อันเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาศิลปะในปัจจุบัน โดยมีจุดมุ่งหมายของศิลปศึกษา คือการเตรียมผู้เรียนให้กลายเป็นบุคลากรที่รักและเห็นคุณค่าของศิลปะ เป็นผู้ให้และจรรโลงวัฒนธรรม

รองศาสตราจารย์สัญญามีรูปแบบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการพัฒนาความสามารถทางกระบวนการคิดนั้นมีหลักการอยู่ 8 ประการอันเป็นอุปนิสัยเชิงความคิดของศิลปิน โดยรองศาสตราจารย์สัญญาได้ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติงาน เรียนรู้ที่จะใช้อุปกรณ์ทางศิลปะที่จัดเตรียมไว้ให้ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ คอยดูแลเอาใจใส่ขณะผู้เรียนทำงานทั้งคอยชี้แนะแนวทางการทำงาน โดยให้อิสระทางความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานทำให้ผลงานของผู้เรียนแต่ละบุคคลมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าสิ่งที่สนใจรอบตัวก่อนการสร้างสรรค์ แล้วจึงนำแบบร่างมาปรึกษาผู้สอนถึงขั้นตอนการสร้างสรรค์ต่อไป โดยชี้แนะรูปแบบศิลปะและประวัติศาสตร์ศิลป์เพื่อความเข้าใจในผลงานของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งให้ผู้เรียนได้วิจารณ์ผลงานตนเองและเพื่อน นอกจากนี้ยังมีการทัศนศึกษาและเชิญวิทยากรเพื่อชมผลงานและได้พูดคุยกับศิลปินคนอื่น ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้

ตามที่ David (2007) กล่าวว่าอุปนิสัยเชิงศิลป์นั้นมี 8 ประการดังนี้ ได้แก่ 1.ลงมือสร้างงาน เรียนรู้ที่จะใช้วัสดุทางศิลปะ 2.ใส่ใจ มุ่งมั่น รับฟังปัญหาที่เกี่ยวกับงานศิลปะ ให้ความสำคัญและมุ่งมั่นทำงานอย่างขยันพากเพียร 3.สร้างภาพในใจ วาดสิ่งที่รู้สึกนึกคิดและจินตนาการออกมาเป็นชิ้นงาน 4.ถ่ายทอดความคิดสู่ผลงาน สร้างผลงานที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่เอกลักษณ์เฉพาะตัว 5.การสังเกต มีความสนใจในสิ่งรอบตัวอย่างใกล้ชิดจนสามารถเห็นสิ่งที่มองข้าม 6.สะท้อนความคิด การพูดคุยปรึกษากับบุคคลอื่น ๆ เกี่ยวกับลักษณะของผลงานและขั้นตอนทั้งของตนเองและผู้อื่น 7.ขยายและสำรวจ รับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นมากกว่าที่เคยทำและสำรวจความผิดพลาดที่เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์ 8.ความเข้าใจโลกศิลปะ มีปฏิสัมพันธ์ในฐานะศิลปินกับศิลปินคนอื่น ๆ ในสังคมที่กว้างขึ้น

2. บทบาทของการเป็นศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

รองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่าม เป็นศิลปินที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้หลากหลายประเภท โดยศึกษาศิลปะจากการค้นคว้าทางตำรา เอกสารและการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ สร้างทักษะเพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงาน เรียนรู้จากข้อมูลใหม่ วัสดุอุปกรณ์ที่เกิดขึ้นใหม่และปรับตัวตามยุคสมัย ซึ่งเป็นข้อดีที่ทำให้ผลงานสร้างสรรค์เหล่านั้นได้เกิดการพัฒนาตามยุคสมัย และยังมุ่งเน้นไปที่การสื่อความหมายโดยใช้สัญลักษณ์ เพื่อสื่อถึงอารมณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

Gardner (1994) ได้กล่าวถึงกระบวนการทางสุนทรียซึ่งมีผลงานศิลปะเป็นศูนย์กลางและแวดล้อมด้วยบุคคลประเภทต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผลงานศิลปะ 4 กลุ่มคือ ศิลปิน ผู้ชม นักแสดง และนักวิจารณ์ ซึ่งได้กล่าวถึงศิลปินหรือผู้สร้างสรรค์ไว้ว่า ผู้สร้างสรรค์หรือศิลปิน(Creator or Artist) เป็นบุคคลที่มีทักษะเพียงพอที่จะใช้สื่อวัสดุต่างๆเพื่อสื่อสารผ่านการสร้างสรรค์วัตถุทางสัญลักษณ์ โดยไม่ใช้การสื่อสารแบบตรง ๆ ทื่อ ๆ แต่แฝงความหมายมีลักษณะเฉพาะหรือเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกตามที่ต้องการ เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับความคิดและความรู้สึกที่คนคนนั้นต้องการถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นในการสร้างให้เกิดความรู้สึกและถ่ายทอดเรื่องราวที่มีผลต่อคนอื่นได้มากที่สุด สิ่งจำเป็นที่ผู้สร้างสรรค์ต้องทำคือ จัดการกับความสามารถต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวทั้งทักษะการสร้างสรรค์และความสามารถในการสร้างงานให้ปรากฏออกมา ศิลปินอาจจะรู้สึกถึงผลงานของตนเอง

บทบาทการเป็นศิลปิน รองศาสตราจารย์สัญญาเคยได้รับรางวัลระดับชาติ จึงถือว่าเป็นเพชรน้ำเอกของวงการศิลปะไทย รองศาสตราจารย์สัญญาได้สร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ออกมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังได้รับการสะสมจากนักสะสมงานศิลปะ หอศิลป์และสถาบันทางศิลปะทั้งในและต่างประเทศ เป็นศิลปินที่ความเชี่ยวชาญชำนาญทั้งด้านการวาดภาพศิลปะไทย ภาพพิมพ์ และการปั้นซึ่งการปั้นครุฑเป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่มีความโดดเด่น กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการปั้นครุฑและมีความรู้เกี่ยวกับครุฑเป็นอย่างมาก เป็นช่างปั้นครุฑพระราชทาน มีประสบการณ์ในการปั้นงานครุฑมานานกว่าสิบปี

จากบทบาททั้งสองด้านของรองศาสตราจารย์สัญญา วงศ์อร่าม อันได้แก่ บทบาทของการเป็นอาจารย์ศิลปศึกษาและบทบาทของการเป็นศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ สามารถอภิปรายได้ว่า มีความสอดคล้องกันกับหลักสูตรศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน ที่เน้นการพัฒนาความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และ

เห็นคุณค่าของศิลปะ ซึ่งมาจากเนื้อหาหลักเกณฑ์ 4 แกน คือ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และศิลปะปฏิบัติ โดยอภิปรายถึงส่วนที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. การเรียนรู้สุนทรียศาสตร์

รองศาสตราจารย์สัญญาได้สอนการมองความงามของผลงานศิลปะแก่ผู้เรียนเพื่อเปิดโลกทัศน์ในการมองผลงานศิลปะในลัทธิต่างๆอย่างลึกซึ้งและเข้าใจถึงบริบทสังคมในยุคสมัยต่างๆที่เกิดศิลปะขึ้น ทำให้เข้าใจบทบาทของศิลปะที่อยู่ร่วมกับสังคมตามสมัยนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ พีระพงศ์ กุลพิศาล (2531) ที่ได้กล่าวถึงการเรียนรู้สุนทรียศาสตร์สามารถเรียนรู้ได้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติทางทฤษฎีเป็นการเรียนรู้ค่าความงามทางอ้อม มุ่งหาความรู้จากความคิดต่าง ๆ ทางสุนทรียศาสตร์ซึ่งจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ทางศิลปะ บทบาทของศิลปะที่มีต่อชุมชน ศิลปะกับความเพลิดเพลิน ความรู้สึกแสดงออกและอื่น ๆ สำหรับการเรียนรู้สุนทรียศาสตร์ทางปฏิบัติจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการรับรู้ความงามโดยตรง

2. การเรียนรู้ศิลปวิจารณ์

ศิลปวิจารณ์ในชั้นเรียนของรองศาสตราจารย์สัญญาจะให้ผู้เรียนนั้นมีส่วนร่วมในการวิจารณ์ผลงานของศิลปิน ของตนเองและเพื่อน เพื่อฝึกการแสดงความคิดเห็นและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นมาตามหลักขององค์ประกอบศิลป์ จากนั้นรองศาสตราจารย์สัญญาจึงวิจารณ์ผลงานของผู้เรียนเพื่อเพิ่มเติมให้ผู้เรียนเข้าใจยิ่งขึ้นโดย Dobb (1998) กล่าวว่า การเรียนรู้ศิลปวิจารณ์เป็นแกนที่ให้ความสำคัญต่อการรับรู้ การบรรยาย การวิเคราะห์ และตีความในการประเมินผลงานศิลปะ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มความเข้าใจและซาบซึ้งในบทบาทของศิลปะในสังคม

3. การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลป์

รองศาสตราจารย์สัญญาจะกล่าวถึงต้นกำเนิดของศิลปะต่าง ๆ ก่อนเข้าสู่บทเรียนหรือลงมือปฏิบัติ เป็นการบอกถึงประวัติศาสตร์ศิลปะที่ผ่านมาซึ่งเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่ต้องเรียน และคอยสอดแทรกเนื้อหาประวัติศาสตร์ศิลปะขณะที่ผู้เรียนลงมือทำงานเพื่อเพิ่มความเข้าใจยิ่งขึ้น ซึ่งมะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2545) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นแกนที่กล่าวถึงความเป็นมาของศิลปะและศิลปินในอดีต โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ความเป็นมา และประวัติการสร้างงานศิลปะ ตลอดจน ความสัมพันธ์จากอดีตถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ Dobb (1998) ยังกล่าวรวมถึงสังคมประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของศิลปวัตถุ โดยมุ่งประเด็นไปที่ความสัมพันธ์ของศิลปะกับรูปแบบ เวลา และประเพณี เพื่อให้เห็นว่าศิลปะมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมซึ่งการเรียนรู้ในพิพธิภัณฑ์ถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับแนวคิดนี้ด้วย

4. การเรียนรู้ศิลปะปฏิบัติ

รองศาสตราจารย์สัญญาจะมอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ลงมือทำให้เกิดประสบการณ์ตรง และฝึกทักษะฝีมือให้มีความเชี่ยวชาญ จากนั้นจึงสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ตามที่คิดไว้ ทั้งยังนำทักษะที่ฝึกฝนมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำงานได้ ดังที่มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2545) กล่าวว่า ศิลปะปฏิบัติเป็นแกนที่สนับสนุนให้ผู้เรียนสร้างผลงานทางศิลปะด้วยตนเอง ทั้งยังช่วยฝึกทักษะด้านการตัดสินใจและการใช้ความคิด

สร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ซึ่งสัมพันธ์กับการจัดองค์ประกอบศิลป์

ศิลปะปฏิบัติเป็นกระบวนการที่ตอบสนองต่อการสังเกต ความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์อื่นๆ จากการสร้างสรรค์ผลงาน ผ่านทักษะ ความคิด จินตนาการด้วยเครื่องมือและเทคนิคที่หลากหลาย (Dobb, 1998) การสร้างเสริมพัฒนาการเหล่านี้ให้กับผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาศิลปศึกษาที่มีทั้งวิชาภาคปฏิบัติ และทฤษฎีที่เปิดโอกาสให้เด็กใช้ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และการแก้ปัญหา เพื่อสำรวจความสนใจและความถนัดพิเศษของตัวเอง รวมทั้งยังเป็นการสร้างเสริมพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตในสังคมผ่านกิจกรรมศิลปะ โดยใช้กิจกรรมศิลปะเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจศิลปะและสุนทรียภาพให้แก่ผู้เรียน

จากบทบาทต่าง ๆ ซึ่งได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นระบบคิด ทักษะ การทำงานของสัญญา วงศ์อร่าม ในส่วนที่เชื่อมโยงกับการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยได้บูรณาการบทบาทต่าง ๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการเป็นครูศิลปะที่ดี มีอารมณ์ขันเป็นครั้งคราวเพื่อทำให้บรรยากาศในห้องเรียนมีชีวิตชีวา แต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีโลกทัศน์ที่ดีต่อบุคคล และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ยอมรับในความสามารถของเด็กแต่ละคน ส่งเสริมให้กล้าคิดกล้าทำ และกล้าแสดงออกให้มากที่สุด วางแผนการจัดเตรียมอุปกรณ์เอาไว้ล่วงหน้า และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างอิสระ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทการเป็นอาจารย์ศิลปศึกษาและการเป็นศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะของสัญญา วงศ์อร่ามนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ มาใช้ร่วมกันอย่างมีระบบ ทั้งการรู้แบบการทำงานและการใช้ชีวิต การทำตนเองให้แบบอย่างของ ครูศิลปะที่ดี ที่มีความตั้งใจในการทำงานและถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ลูกศิษย์ได้นำความรู้ไปถ่ายทอดต่ออย่างสมบูรณ์

2. การสอนศิลปะปฏิบัติของสัญญา วงศ์อร่ามมีรูปแบบการเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบมีเกณฑ์เป็นพื้นฐาน หรือ DBAE ในแกน สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และศิลปะปฏิบัติ ซึ่งสัญญาได้สอดแทรกเนื้อหาประวัติศาสตร์ศิลป์เข้าไปในการสอนเพื่อบอกเล่าที่มาของศิลปะในยุคต่าง ๆ และให้ลูกศิษย์ได้ฝึกวิจารณ์งานของเพื่อนๆในห้องเพื่อฝึกกระบวนการคิด การพูด ทั้งเปิดภาพผลงานศิลปะในลัทธิต่าง ๆ ตามเนื้อหาที่เรียนเพื่อให้ลูกศิษย์ได้เข้าใจในสุนทรียะของศิลปะรูปแบบต่าง ๆ หลังจากนั้นจึงมอบหมายงานให้ลงมือทำตามกระบวนการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในแขนงต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้และพัฒนาเชื่อมโยงกับหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาสายไทย ภาพพิมพ์และประติมากรรม เพื่อผู้เรียนจะได้พัฒนารูปแบบการเรียนอย่างเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้น
2. ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับสื่อการสอนและอุปกรณ์ที่ใช้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะสามารถเผยแพร่ข้อมูลความรู้ได้กว้างขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ก่อ สวัสดิพานิชย์. (2549). *ศิลปะศึกษากับการพัฒนาประเทศ, แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสพ ลิ้มหมือดภัย. (2543). *ศิลปนิยม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พืระพงศ์ กุลพิศาล. (2531). *มโนภาพและการรับรู้ทางศิลปะ*. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2557). *ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวให้พ้นกับดักของตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2545). *ศิลปะศึกษาแนวปฏิรูปฯ: ความเป็นมา ประชญาหลักการ วิวัฒนาการด้านหลักสูตร ทฤษฎีการเรียนการสอน และการค้นคว้าวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งรังษี วิบูลย์. (2544). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมของคุณภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เลิศ อานันท์. (2535). *เทคนิควิธีสอนศิลปะเด็ก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2530). *อุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2544). *การพัฒนาการเรียนการสอนทางการระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2518). *หลักสูตรการอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิไล ตั้งสมคิด. (2544). *การศึกษาและความเป็นครูไทย*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สัญญา วงศ์อร่าม. (2551). *ครูฯ: ผลงานสร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร: ช่างน้อย.
- อารี สุทธิพันธุ์. (2551). *ผลึกความคิดศิลปะ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศรีนครินทร์วิโรฒ.

ภาษาอังกฤษ

- Bates, J. K. (2000). *Becoming an art teacher*. CA: Wadsworth.
- David, N. P. (2007). *Studio thinking: the real benefits of visual arts education*. New York: Teachers College Press.
- Dobbs, S.M. (1998). *Learning In and Through Art to Discipline-Based Art Education*. California: The Getty Education Institute for the Arts.
- Gardner, H. (1994). *The arts and human development*. New York: A Wiley-Interscience publication.
- Mix Magazine. (2553). Men's inspirations: The artist, *Men at Work*, 40, 116-121.
- Paston, H. S. (1973). *Leaning to teach art*. USA: Professional Education Publication.
- Winner E. (2006). *Studio thinking: How visual arts teaching can promote disciplined habits of mind*. USA: Arts education partnership. 189-205.